

LA RENAXENSA

15 DE DESEMBRE

LA ESPLUGA DE FRANCOLÍ

III.

Los Senyors de la Espluga gosavan del mer y mixt imperi, de la jurisdicció alta y baixa, y 's recorda encara tothom dels ceps, argollas é instruments de cástich que al tirarse á terra lo castell de sas presons se 'n tragueren. Cada vegada que 'l Comenador se cambiava ó sempre que á aquest plavia podia fer cabrevar als vehins de la Espluga qui, comú y vehins, eran obligats á ferho. Lo Comenador de la orde ó Senyor era 'l batlle de la vila y anomenava lo sots batlle y concellers qui exercian en lo seu nom la jurisdicció. Aquestos eran los primers que devian comensar las confesions ó cap breu reconeixent dimanar son poder del referit senyor: despres confessavan y declaravan los mateixos «per Nostre Senyor Jesucrist y sos sants quatre evangelis de llurs mans corporalment tocats sobre la vara del Batlle y per quiscun de ells», per lo terme de la vila en conjunt y després per la de las dos vilas; seguia la confessió y homenatge de vassalls feta per lo síndich y procuradors especials del comú en virtut de

la qual reconeixian que tots los poblats y habitants de dita vila de la Espluga de Francolí y termes de aquella eran vassalls de dita sagrada religió de San Joan de Jerusalem y per ella de lo Senyor Comenador, prestantli sacrament y homenatge de vassallatge de fidelitat, ab salvetat empero y protestació de que dit Comenador y Religió juresen per sa part tenir y observar y en manera alguna trencar los privilegis, ordinacions, prácticas, consuetuts y bons usos així escrits com no escrits de la vila; despres venian las confessions de las prestaciones que 's devían fer en comú ó siga per tots los vehins en general y per últim las que cada particular prestava per las fincas ó terras que respectivament possehia.

La crida pera fer cabrevar se feya per medi del nunci, y lo comú, que 's reunia en la plasseta de davant la porta de la Iglesia ó en lo cementiri, com á punt intermedi entre las dos vilas y tots los vehins que tinguessin «cases, botigues, masies, corrals, hortes, vergers, farreginals, domenges, barqueres, deveses, garrigues, terres camps així de rech com de fora rech, boschs, herbes, pastures, llenyes, y altres qualsevols propietats així cultes com hermes pera las quals, estessen obligats á pagar censos, censals, lluismes, tersos, foriscapis, delmes, tasques, terratjes, parts de esplets, tragines, batudes, podades, reparos y obres del castell, fadigues directes, senyories y altres qualsevols drets», estavan obligats á compareixe dintre 'l castell á cabrevar dintre 'ls vuyt dias següents al de la crida.

Així se llegeix en los llibres de cabrevacions per los quals se ve en coneixement de quinas eran las prestaciones senyoriales: y per lo curiosa que es, copio la confessió feta per lo sotsbatlle y concell de la vila, á últims del segle XVI segons se llegeix en un de aquells. Prescindint de las fórmulas que com á tota escriptura s' acostumavan á posar al cap, diu així la referida confessió:... «In quadam aula Castri jam dictæ vilæ de la Espluga de Francolí et in præsentia Josephi Valluerdu Sub bayuli, Fran.^{ci} Martí, Ludouici Calbet et Michaellis Font Juratorum et alionem consiliarum Universitatis dictæ jam villæ de la Espluga de Francolí, qui dictus Magnificus Jacobus Dilla, dicto nomine (Procurador del comenador) eidem Josepho Valluerdu Sub bayulo dixit et interrogavit sequentia: Digau vos Joseph Valluerdú per-

que aportau aqueix bastó ó vara é lo dit Joseph Valluerdú responent digué perque so sots batlle de la Espluga de Francolí: y lo dit Magnífich Jaume Dilla en dit nom li digué perque sou sots batlle é lo dit Joseph Valluerdú dix que era sots batlle y aporto lo bastó ó vara per lo dit Il·lustríssim Senyor Fr. D. Arnau Moix y per la Religió y Sagrat orde de la Milicia de San Joan de Hierusalem, é lo dit Magnífich Jaume Dilla en dit nom quius ha criat sots batlle é lo dit Joseph Valluerdú responent digué á mi me ha criat sots batlle lo dit principal de vostra mercé Fr. D. Arnau Moix, é lo dit Magnífich Jaume Dilla en dit nom lo interrogá al dit Joseph Valluerdú sots batlle dihentli quina Jurisdictió exercia y quina la tenia dit son principal en la vila y terme de la Espluga de Francolí, lo qual sots batlle responent digué que exercia en dita vila y terme de la Espluga de Francolí la Jurisdictió civil y criminal, alta y baixa, mer y mixt imperi: Item interrogá dit Procurador en dit nom al dit Joseph Valluerdú sots batlle dihentli com sabia ell que tal Jurisdictió tingués y exercís y lo mateix digué als dits Jurats y promens y concellers açí presents e lo dit sots batlle y Jurats respongueren y digueren que havian vist tots aquestes processos y causes així de coses civils com de casos criminals ilustrats dins dita vila de la Espluga de Francolí y terme de aquella y hauerne vist condemnar y absoldrer en temps dels Senyors comenadors passats que son estats de la vila y encomanda de la Espluga de Francolí y Sagrada Religió de San Joan de Hierusalem predecessors de dit Illustre Senyor Don Fra Arnau Moix així de Galera com á penjar Jaume tal de Vallbona á galera y á Joan Bassa á penjarlo y que tots los comanadors de la dita Encomanda han fet y exercit la dita Jurisdictió alta y baixa, civil y criminal, mer y mixt imperi de tant de temps ensá que noy ha memoria de homens en contrari, les quals coses foren així mateix confessades y denunciades per lo sots batlle y jurats de la vila de la Espluga de Francolí en poder del Discret Hieronym Alba Notari públich de la vila de Montblanch als dos del mes de Juny, any de la Nativitat del Senyor mil siscentos setanta hú.»

Las prestaciones que la vila feya al Senyor, unas eran comunas á las dos vilas y altres specials á cada una de ellas. Las comunas eran lo delme de pollastres ó pollas, per lo

qual cada vehí per la primera llocada que posés estava obligat á donar al Senyor un poll ó quatre diners tant si aquella anava be com malament y per las següents llocadas un poll, fos lo número que volgués lo de polls que sortissen, encara que no mes fos un, empero capsieixia completament esguerrada la llocada y lo mateix dels ánechs y ocas que 's posesen: delme de anyells y cabras, per lo qual tots los vehins estavan obligats á pagar del bestiar així de llana com de pel que nodrissen y parissen dintre de la vila, lo onzé pera lo qual quiscun any lo dia de divendres sant, despres de celebrats los divinals oficis, ficant tots los anyells ó cabrits dins un corral y tancadas las portas, ab un portellet no obstant obert per ahont tinguessen aquells d'anar eixint de un en un, ab lo ben entés que no hi hagués ningú dintre del corral perque no hi hagués frau, s'anavan fent sortir desde fora 'ls anyells ó cabrits essent los deu primers que eixissen pera l'amo y l'onzé pera 'l Senyor: delme de ruchs y vadellas per lo qual tothom que tenia vacas ó someras de ventre ó sian paridoras, estava obligat á pagar sis diners per cada vadell ó vadella, ruch ó somera que nasqués dins de la vila ó son terme, empero res, si la cria s'afollava: delme de porchs per lo qual «tots los homens y habitants que tenen porques y de aquelles hauran porcells de cada porcellada farà la truya ó truyes los porcellarán y de tants com ne tindrán son tinguts á pagar delme», qu'era l'onzé per lo Senyor Comenador que devia donarne part al Senyor Rector; si 'n naixian menos de deu s'estimavan en lo que valian y del preu se 'n treya l'onzé pera 'l Senyor qui devia ferne quatre parts y quedantsen tres per ell, donarne la restant al Senyor Rector; no 's delmava fins que los porchs tenian tres setmanas: també estavan obligats los de las dos vilas á ajudar á la obra del castell, aixó es, á la cistella y barbacana del mateix tenint de ajudar á fer la cals y la llenya á sas despesas, lo Comanador no obstant havia de pagar y mantenir lo mestre y manobras que las fessin; y per últim també estavan obligats á pagar lo lluisme de las vendas á rahó de dos sous per lliura y lo ters de venda de totas aquellas cosas que feyan quistia de blat ó diners al Senyor, advertint, empero, que los de la vila de munt eran franchs d'ell contractant ab los de la vila de munt y los de la vila de vall ab los de la mateixa vila,

emperero no si los de la una contractavan ab los de l' altre.

Las specials á cada vila eran lo delme de tot lo fruyt que 's cullia y la joua (de jou ó parell de bestiar gros) que si be eran comuns á las dos vilas eran diferents en lo modo de prestarlo. La vila de munt partia lo delme que pagava per mitat entre lo Senyor Comenador y l' Archebisbe de Tarragona, menos lo delme que pagavan los *capmases* ó *cavallerias* que 's partia en quatre parts, tres per lo Comenador y una per l' Archebisbe y los delmes menuts que eran íntegros per lo Senyor Comenador. La joua consistia en la obligació que tenia tothom que tingués parell de fer un jornal de sembrar al Senyor, avisantlo est empero ab un dia de anticipació y debentli fer la vida de pa, vi y carn enraho-nablement així com donar una fanega de cibada per cada parell de mulas y no podent obligar á fer la joua sino en dia de carn y may en divendres, ni dissapte ni dia de dejuni. Així mateix y baix las mateixas condiciones, sols que per compte de donar una fanega de cibada devia dit Senyor dar-ne tan sols un punyeró per cada animal, estava obligat tothom de dita vila de dalt que tenia animal gros á ferli un dia de batuda: també estavan obligats á pagarli tragi ó per ell sis diners per cada animal gros y tres per bestia somerina: á mes li prestava la vila de munt en una sola paga cent dissèt mitjeras de cibada á mesura quistiera, que reduhidas á mesura de cibada á rahó de vint y dos punyeras per mitjera eran setenta dos mitjeras y dos fanegas ó sian cent cinquanta nou quarteras y mitja: é igualment un cens de trenta sous anual per un forn que tenia dita vila en lo carrer dels Juheus á mes de la obligació de courer de franch á lo Senyor Comenador, frares y demes que habitessen al castell lo pa, panadas, fiahons y cassolas.

Los de la vila de baix partian lo delme en vint y quatre parts, nou per lo Senyor, deu per lo Archebisbe de Tarragona, tres per lo Carlá Alenya y las dos restans per en Diego Gendre ó sos successors; escepto las menuderies que 's partian per catorzenas de deu sous, aixó es, de cada catorze sous ne prenia sis y mitg lo Comenador, dos y mitg lo Archebisbe, dos sous y tres diners la Castlania y dos sous nou diners en Gendre: també era tinguda á donar la joua com los de la vila de munt, baix las mateixas condiciones, debent empero lo Senyor fer lo guaret de sa propia rella y donant per cada

parell una fanega de cibada, mesura de forment vella ó sia cinch quartans; á fer un jornal de tirar garbas á la era del Senyor ó ahont aquest volgués ab tal empero que fos dintre lo mateix terme de baix, tothom que tingués parell ó bestia grossa y també un jornal de batuda, donantne lo Senyor per cada animal un punyeró de civada ó sia un quartá y una quarta: també estavan obligats los de la vila de baix á portar los forments nets en gra de la era en fora al castell ab una mula lo mateix dia de la batuda ó tot lo mes l'endemá y per últim estava obligada dita vila á pagar un cens de cinquanta sous anuals per un forn que tenia y á coure en ell lo pa, panadas, flahons y cassolas, com los de la vila de dalt sens dret algun al Comenador, frares y demés que visquessen en lo castell.

Lo comú de la vila prestava un cens de trenta sous anuals al Senyor per la privativa que aquest li havia cedit de vendre vi durant un mes escullit per dit comú durant l' any, y á mes diferents censos per l' Hospital, la plassa y una botiga ó farmacia.

La Castlania, la tenia la casa d' Alenyá y per ella sos successors de la casa Mesadas de Segura; tenia dret com s' ha vist á part dels grans que 'l Comenador percibia, mes en cambi estava obligada á tenir un nunci ó misatge jurat en la Cort de dit Comenador per servey de dita Cort pagantli la soldada y cobrant dit nunci del Senyor ó Comenador al temps de la partició dels grans dos fanegas de forment dels graners de la vila de munt y altres dos dels de la vila de baix.

Los capmasés ó cavalleries com se 'n deyan eran los que cobravan lo delme de tot un tros de territori anomenat cavalleria, per encárrech del Senyor, qui 'ls feya franch del seu delme y partia ab ells lo gra de distinta manera que las dos vilas.

Aqueixas son las prestacions á que estava obligada la vila de la Espluga y ab ella tanco 'ls datos ó noticias historicas que he pogut arreplegar de la mateixa: poch son en si, mes sempre podrán servir d' ajuda á qui volgui fer algun dia la historia complerta de la dita vila.

Espluga de Francoli 30 Juliol 1874.

APÉNDICE

Escrits los precedents articles, del arxiu de la Corona d' Aragó he pogut arreplegar algunas noticias mes que com á apéndice poso y que podrán completar un xich mes los estudis avant fets.

En lo armari corresponent á la Espluga consta 'l procés ó acta feta entre 'l Veguer y Procurador Fiscal de Montblanch de una y 'l Prior de Catalunya d' altre sobre las prestaciones y drets que pretenia tenir dit Prior sobre la Espluga ó *Spellunçæ de Francolino*, com comunament s'anomena, á 12 Febrer de 1352.

En lo mateix armari en lo llibre de enagenacions del rey Pere III de 1353 á 1358 fol. 29 consta la venda á carta de gracia que dit Rey á 4 Abril de 1357 feu á Arnau de Parets tortas (*Parietibus tortis*) prior del Hospital de San Joan de Jerusalem de lo mer y mitx imperi y tota altra jurisdicció que tenia en los llochs de *Spellunca superiori et inferiori de Francolino de Barberano* et de *Valle fecunda* (Vallfogona) de la Vegueria de Montblanch, mes no de *Turribus Sodanello* de la Vegueria de Lleyda, per preu de 40,000 sous; escriptura que també 's troba en lo arxiu del Mestre Racional en lo plech titulat Vegueria de Montblanch. Trobantse en la Batllia general la certificadoria ó carta de pago, feta per dit Mestre Racional de la rebuda de dit preu, en qual época se fa constar expressament que dita venda fou del mer y mitx imperi y tota altra jurisdicció alta y baixa corresponent al rey en dits llochs y termes. Lo qual sens dupte se devia fer constar expressament, perque segons se troba també en los documents de dita Batllia, per part del Prior de Catalunya s'assegurava que 'l sobredit Arnau de Paretstortas á qui va ésser feta la antecalendada venda, posehia ja, avans de ella, lo mitx imperi y tota la jurisdicció civil en dits llochs de las Esplugas superior é inferior de Francolí, Barberá y Vallfogona en la Vegueria de Montblanch y en los llochs

de Torres y Sodanell de la Vegueria de Lleyda, aduhint en proba de lo mateix varios documents y fundantse també en que 'ls Veguers de Montblanch y Lleyda respectivament exercian lo mer imperi que tenia 'l rey, avans de dita venda, y á que en dits llocs no hi h bia Batlle y oferint fer reventa de dit mer imperi per preu de 2000 lliuras.

Y per últim, com   dato tambi  molt important, apareix que 'l lloch de la Espluga de Francolí, 'l de Barber  y los dem s pertanyents   la Hospitalaria Orde de San Joan de Jerusalem de la Vegueria de Montblanch havian estat venuts   dita Orde per lo rey Alfons IV per preu de 50,000 sous, qual venda després fou rescindida en virtut de certa concordia feta entre dit rey y 'ls Comenadors de San Joan segons d' això 's fa mencio en una provisió feta   primer de Juny de 1428 de dita Batllia general.

F. MASPONS Y LABR S.

À DON JAUME I D' ARAGÓ

Ben diferents son los temps nostres, noble Rey, d'aquells en que vos viviau la terrena vida. Aquell era lo sigle del Dante y de San Tomás d' Aquino, época de fé religiosa y de fé patriótica per excelencia. En nom de Jesu-Christ y en nom de la patria conquistáreu lo regne de Mallorca, empresa immensa en aquells dias de predomini moresch, y en la cual ostentá sa generositat y son poder la ciutat de Barcelona. Conquistáreu després lo regne de Valencia, de cual conservació per vos se felicitaría segurament l' ombra del Cid, l' heróich capdellador; guanyant encara lo regne de Murcia pera generosament regalarlo á Castella, com si fósseu cansat de tantas possessions, pensant ja mes en ben regir lo heretat y lo adquirit que en fer novas ane-xions de territoris.

Desde que deixàreu aquest teatro de tantas y tan diver-sas lluytas, moltes son las generacions que han respirat l' ayre del's vostres antichs dominis, pero probablement pocas com la actual haurán tant trobat á menys las virtuts vostras, puix cada dia hi ha desgraciadament sobrada oca-sió de recordarlas, aixi las militars com las cívicas, essent realment indubtable que al venir á aquesta vall de proba, nasquéreu adornat del's dons essencials que han de cons-tituir en tot país al príncep verdaderament natural. Men-tre lo vostre llinatge, bon Senyor, lo llinatge dels Comtes de Barcelona, guardá, després de vos, lo sceptre per via directa masculina, encara, ben pesat tot, continuá la bona estrella; pero ja mes tard, á consecuencia de la tristíssima declaració de Casp, y després del horrendo crim de Xátiva, ahont un vostre mal fadat nét fou mort en una sala del cas-tell de un modo que fa erissar los cabells sols recordar-ho, apar com si la protecció del cel nos haje estat retirada, á pesar de dos ó tres regnats de poch durables glorias, que certament se han pagat ben caras.

Pero, deixemnos de vanas lamentacions, per mes que sia innegable que acabant de tenir la corona d' Aragó la dinastia barcelonina, se desviá de allí en devant lo curs històrich d' un realme digne, al menys aixi sembla, de millor fortuna. Sia com vulla, vos, Rey Jaume, anabau per un camí que no volgueren, ó tal vegada no pogueren seguir los Reys de l' altra casa. De tots modos, ha resultat que fa ja molt temps que la península hispana es la mes desventurada de Europa, y soviny afligida de convulsions terribles que fins semblan ja del tot incurables; distingintse per l' intensitat del flagell aquesta regió precisament en que vos ab tant conhort dels habitants imperàreu y tanta fama vostra. Sols Deu potsaber la sang escampada en est pobre país, y en aquestos moments mateixos en los regnes d' Aragó y Valencia, ab lo Principat de Catalunya, en lloch de lleys de pau, quasi no regeixen mes que lleys de guerra, lo cual equival á dir, que fora de las poblacions muradas no sembla sinó que los habitants hajan tornat á la trista condició d' esclaus de remença, á qui en vostres llochs reyalis vos procurabau emancipar, mogut de la flama verament caritativa que animaba lo vostre gran pit. Y no son ara alarbs, no son infiels de la secta de Mahoma qui promohuen los desastres á que habem de assistir, sinó que hi ha mortal enemistat entre hòmens d' una mateixa patria, d' una mateixa sang, d' una mateixa fé; y si res poden ja sobre nosaltres ni fé, ni sang, ni pátria, poch tardarem en ser un poble mort.

Los primers christians eran exemple al mon per lo viu amor que entre ells se professaban, aixi ho consignan los mateixos escriptors del paganisme; los christians d' avuy apar que sols ho siam de nom; la nostra vida pública queda reduhida á una explosió incessant d' enveja, d' òdi, d' ira, de totas las malas passions; y naturalment los fruits d' eixa discordia no han d' esser mes que llágrimas y desolacions. Estos Senyoriis, en los dias vostres tan gloriosos, han vingut á esser camp de las majors miserias. Admiració de las altras nacions foren nostres passats; nosaltres ne som l' irrisió y l' escàndol. L' àmbit de la vostra Corona, valerós Jaume, era en realitat una arena ahont no's respiraba mes que ayre d' honor y d' independència, arena á tal extrem ara vilipendiada, que fins lo lloch, tres vegadas sagrat,

ahont descansaba lo vostre nobilíssim còs, aquell còs per tants anys terror del's soldats sarrahins, fou per una turba tret ab avalot de son majestuós sepulcre, ahont maravellosament conservat se guardaba feya prop de sis cents anys. Oh! quins instants aquells! còm un àngel de Deu no prengué llavors la vostra gran espasa pera exterminar al's infames que un tan monstruós sacrilegi cometian! Pero, recordem las admirables, las realment divinas paraulas pronunciadas ab motiu de la demencia y brutalitat d' una altra turba: «Pare, perdonaulos, que no saben lo que fan».

¡Vos, Rey Jaume, que tan fèreu en glorificació de la gent cathalana, fill d' héroes que habian trencat las cadenas posadas als àvis nostres per los hòmens del turban, y pare d' altres héroes, dignes continuadors de la gran dinastia; vos, á qui los mateixos reys y cronistas enemichs nomenaban plens de respecte «lo gran emperador de Barcelona»; vos, tant plé de generositat com valentia; vos, verdader pare del poble, á qui tants drets y tants bons furs espontaneament otorgareu; admirable com á Rey, com á legislador y com á capitá; amich de fer justicia á nobles y á plebeyos; casi sempre á caball per montanyas y plans, ab la espasa á la ma en honra de la pátria contra estols de contraris; vos, que de vostras ciutats y vilas ne fereu centros de las mes amplas llibertats, convertint sobre tot la capital cathalana en una verdadera república, reservantvos solament un protectorat benéfich, car realment en república fou convertida Barcelona per la institució del Consell del's Cent, espill etern de sabiduria patriótica, y que al mirarnos en ell hauriam de càurer tots morts de vergonya; vos, Senyor, ha-beu tingut violada la vostra tomba y la de vostra familia, al crit de llibertat!

Rahó sobrada tenia aquella il-lustre dona quan vers la fi del sigle passat, poch ans de morir violentament en França, com tantas otras víctimas, á mans de tigres disfressats de polítichs, exclamaba: «¡Oh llibertat, cuants crims en nom teu comesos!»

Sempre la malicia humana se val de grans noms com á vel pera cohonestar las mes odiosas accions. Ben santa es la paraula «Religió» y no obstant, las maldats en tots temps perpetradas en son nom son lo torment del's cors mes intimament religiosos. En la essencia, la llibertat es lo res-

pecte del's drets del's altres, y la religió, la christiana se enten, es l' amor del's semblants; es abnegació, es desprendiment. ¿Qui no veu, donchs, que aquesta nació desventurada está plena de mentiders de religió y de mentiders de llibertat, que semblan no haber vingut al mon sinó pera deshonrar ensemps á una y altra? en totas edats hi ha hagut farisaisme polítich com farisaisme religiós. Quan lo mateix Jesus, tan terrible anatematisador del farisaisme, es dir, de la hipocresía, ó de la mentida, filla del dimoni, no ha acabat, no obstant sos prodigiosos esforços, ab eixa infernal pestilencia, horriblement inficionada ha de estar l' especie humana. ¡Y encara hi ha qui nega lo peccat original! En cada hu de nosaltres, en son interior, y á pesar del sant baptisme, no trobarem sempre sinó sobrats vestigis de l' impuresa primitiva. Neguia qui negar vulla, mes jo crech fermament en las veritats fundamentals de nostra fé, que trobo cada dia mes certas, mes elevadas, y realment mes d' origen diví. Y si ha de venir algun remey social pera aquest desgraciat poble, si pot apareixer algú que nos salve, no pot esser sino un escullit que vingue á tráurer-nos de est mar d' hipocresía, per lo cual ja fa massa temps estam condemnats tots á navegar.

Si ara tornabau, don Jaume, en mitx de tantas caretas religiosas y políticas, poch regoneixeriau en nosaltres al's descendents de vostres bons sotsmesos. Molt alt de estatura, mes alt encara d' enteniment; alt així mateix per las qualitats morals, per dret de naixement y per dret de Natura-lesa erau en tots sentits la mes elevada personificació d' una raça viríl, enemiga de falsos rahonaments, celebrada per la franquesa del parlar, dihent, segons la tan coneguda expressió popular, pa á lo que es pa, y dihent ví á lo que es ví.

Ben mudats son los temps, monarca inolvidable; llavors ni l' crit de Religió ni l' crit de «Llibertat» significaban pera los habitants d' estos dominis, lo dret d' esclavisar al compatrici. Avuy molts al cridar «viva la llibertat» entenen dir simplement: viva ma voluntat despótica, no la del poble; com entenen molts per Religió la veu del infern y no la veu del cel.

Es inútil dir las causas d' aqueixa decadencia; jo vos prego, bon senyor, que ab vostres il-lustres amichs Ferran

de Castella y Lluís de França, ja que la França tampoch està molt sana y á més també vé Lluís de bona sang d' Espanya, vullau intercedir á favor del's malaventurats habitants de las nacions que los tres, en una mateixa edat, ab tant d' esplendor y tanta sabiesa governáreu. Menten á Dèu y al's hòmens, D. Jaume, aquells que negan las llibertats del's temps vostres, encara que desgraciadament no fossen universals, com tampoch llavors ho eran en ninguna part del mon (1). Pero, primerament se tracta d' un fet á tota llum evidentíssim; y per altra part, no es sinó molt natural, essent un verdader cap de las hosts del fill de Maria, que las vostras banderas despedissen raitx de llibertat, en oposició á las banderas del Profeta, que eran representació de tot lo contrari. Durant prop de vuyt-cents anys tots los regnes de l' Espanya christiana combatiren ab l' Evangeli lo Corán, es dir, ab la religió del amor, la de la força, la del sabre. No, no pot permétrer may esclavituts y tiranias la doctrina d' Aquell que ha dit: «Qui de vosaltres vulguia esser primer, que sia l' últim.»

De tot açó se desprèn, que separar en Espanya la llibertat de la religió ó la religió de la llibertat, es una aberració monstruosa, contraria á las mes gloriosas y mes incontesables tradicions històriques, una aberració que ha costat y està costant encara rius de sang, y que ha transformat la pàtria del's mes nobles cavallers del mon en un infern d' abominacions y d' ignominias.

(1) Al parlar de llibertats en los sigles de l' Edat Mitjana, naturalment habem d' enténdrer llibertats relatives, puix se tracta de l' época feudal, quan en tota l' Europa part del poble, especialment lo rural, vivia en servatge baix lo poder de senyors ab dret de vida y mort sobre sos pobres vassalls; pero no es menos cert que comparant l' estat del's habitants de la Corona d' Aragó ab lo de las demás nacions, se troba que en ninguna hi havia, considerat tot, tants privilegis y frauquicias, un régimen generalment tan digne d' hòmens, com en las terras de la mateixa Corona. Las llibertats tenian á vegadas mes carácter aristocràtic que popular, pero aquesta era, no obstant, la terra ahont l' autoritat monàrquica estava mes limitada, ahont la dignitat del súbdit mes era tinguda en compte, ahont la veu del país, degudament representat en sas Corts, solia esser mes atesa; y tot aixó, los mes insignes escriptors extrangers ho regoneixen. Encara se conservan en arxius declaracions solemnes del's vells, dihent al Rey que estimaban mes la llibertat que la vida, y que sensa las llibertats que tenian, no voldrian habitar una terra en general tan poch fértil.

Per gran que sia l' agravi fet á vos y al's vostres, rey Jaume, dignauvos, si es possible, obtenir del Etern Pare un poch de misericordia per nosaltres. Culpables som sens dupte, molt culpables, pero en lo nostre rebaixament hi ha també bona part d' una especie de fatalitat terrible. Una série de desventuras, y la principal una llarga opressió, han pogut alterar lo vell temperament; mes, recordeu la nostra memorable cayguda á principis del sigle XVIII; sembla que en aquells tremendos jorns tot lo que hòmens poden fer per la llur honra ho feren los cathalans, tant los del bras eclesiástich, com los del militar y del reyal; després, pobres de nosaltres, lo jou degrada, don Jaume, degrada fins al's mes ben nats, sobre tot si es massa dur; y encara ab tot aixó los fills de las vostras ciutats de Çaragossa y Girona no vos deixarian pas molt descontent á poch de començada la present centuria. Lo primer crit d' independencia feu alçar l' esclau, y feu reviurer lo valor antich. ¡Quí sab! pot esser en aquesta raça, si volgués Déu se dirigís novament per alts camins, hi hauria encara tal vegada estofa pera empresas meritorias, pera un retorn á la vida formal y digna d' hòmens. Es sobradament cert que en l' actualitat apar aquest lo país de totas las malvestats; mes, si algun dia la Providencia, olvidant nostres desacerts y nostre mal obrar, permetia tinguéssim encara un altre home magnánim, (com vos, per exemple) ab bon seny pera obehirlo, tal vegada tornaria la passada gloria. Jo dech limitarme á demanar, pero de tots modos, que 's fasse la voluntat del Altíssim.

No m' propono atenuar l' enormitat de la violació del Pantheon de Poblet, pero vull créurer que jamay hauria arribat á verificarse, sense la llarga tiranía que ha suffert lo pobre Principat, tiranía que volgué envilir esperits y cors, y sofocar en las generacions futuras fins la memoria de tot quant habia constituit la grandesa de la Corona d' Aragó, ó ahont aixó no pogués lograrse enterament, tancar ó corrompre al menys, las mes puras fonts de nostra historia. Los nostres jóvens eixian de las Universitats ab molts coneixements, pero generalment desconeixian, ó sabian molt mal, la vida gloriosa de llurs àvis. Y aixó era lògich per part del's dominadors, aixó concordaba perfectament ab la máxima d' Estat d' aquells temps: «Als cathalans y

aragonesos lo peu al coll.» Ara aqueixa màxima no preva-
leix per fortuna, la unió ab Castella es ja mes fraternal;
pero, per aytals amarguras han passat, gloriós Jaume, los
néts de vostres vassalls y companys d'armas; del's vassalls
y companys d'armas del vostre fill En Pere, tan digne con-
tinuador de las tradicions de la familia, y perfectament
mereixedor del vers immortal que li consagrà Dante. Així,
donchs, no ha de extranyarse en desmasia que quan co-
munment los mes enlletrats tanpoch sabian de las nostras
cosas passadas ó tan confusas ideas ne tenian, dos ó tres
dotsenas de miserables, idiotisats á mes de la ignorancia
per la secular opressió, anassen á profanar cendras de pa-
res y de llibertadors, figurántse sens dupte que eran cen-
dras de tirans. Tals son los fruyts de la tiranía, la que no
vol hòmens sino bestias, y de bestias sols bestialitats po-
den esperarse.

Ab tot, comès lo sacrilegi, se alçá en tota la terra nostra
un crit d'horror y de maledicció, sobre tot de part de 'ls
qui comprenian la magnitud de un fet eternament deplora-
ble, contra aquells deshonoradors de la sang catalana. No
faltáren mans pías que procuraren recullir y salvar los ve-
nerandos restos, entre ells los vostres, Don Jaume, trans-
portats ab merescut, ab sant respecte á la cathedral de Tar-
ragona. Lo poble enter benehía lo nom del gran monarca,
y venera vuy lo vostre còs, tan admirablement conservat,
com un còs sant: desde aquells instants començá un con-
cert universal d'alabansas al conquistador de las islas Ba-
lears y de Valencia. En Barcelona dos nobles amichs tradu-
hiren al castellá la vostra Crónica, monument que fins á la
fi del's sigles dirá la grandesa del regnat de Jaume Primer
d'Aragó, al mateix temps que es y será una de las honras
majors de la llengua de las nostras mares. Y en los regnes
de Mallorca y Valencia generosos ingénis han conseguit
que ja no hi ha cap classe social, per inferior que sia, en que
no se celebren las proesas del immortal *Conqueridor*. Y fora
del's territoris vostres, en tota aquesta Península se parla
justament de vos com d'un del's mes principals héroes ibé-
richs. Y en la nació vehina la ciutat de vostra mare, Mont-
peller, la ciutat sempre científica y que encara avuy conser-
va tan pur com en lo vostre sigle lo sagrat foch hipocrátich,
guarda igualment ab legítim orgull la memoria de son amat

y victoriós Senyor, y ensenyan sos habitants de bon grat al extranger lo punt de la ciutat ahont vinguereu á llum, y poden ohirse en la mateixa ciutat cathedrátichs de fama, referint extensament y ab entusiasme á llurs deixebles los fets de la vostra vida. Y un sabi de Montpeller ha compost no fa gayre en llengua de Paris de França un llibre notabilíssim, ahont ab documents irrecusables, trets principalment de nostres Arxius, se demostra, tal volta encara ab mes claredat que en los preciosos llibres de Zurita, quan positivament gran fou lo vostre regnat, quan luminós y civilizador.

Per l' amor de vostra santa mare qui tant pregá per son fillet, demaneu al Criador de cels y terra, de tot cor vos ho prech, vulla enviarnos un raig, un sol raig de sa llum infinita, que á tots nos fasse véurer l' abisme de perdició en que més cada dia nos anam enfonsant: las malas passions son los dimonis de aquest mon, y tan violentas han arribat á esser, que no hi ha societat que puga resistir semblant desencadenament. Y vosaltres, generosas ánimas dels fills de l' antigua Corona, que per espay de tants cents anys habeu anat morint per l' honor de la patria y sas lleys, uniuvos totas á la del rey benefactor pera implorar la mateixa gracia, car es molt trist lo nostre estat present. A força de calamitats y de mals exemples, habem perdut la rahó: quasi semblaria com si los caps forts dels àvis s' haguessen convertit en caps de sibaritas, com si nostra primera divinitat ja no fos mes que aquella á que aludia Sant Pau, fujetejant als egoistas descreguts; pero lo culto de eixa divinitat es tan fúnest com in-mundo, aqueixa idolatría de pobres orats, tant mes dements quant sòlen créurerse més sabis, sempre ha portat y sempre portará inevitablement la ruina y la deshonra. Aqueixa es una veritat axiomática, clara com la llum del sol; qui no la veu es cego, per lletrat que sia. Gloria al Autor soberá per haberho així ab tanta inteligencia disposat.

Apiadauvos de nosaltres ¡Deu meu! perdonaunos y tornaunos lo seny, en nom de totas las grans cosas que en honor vostre los nostres passats féren.

LLUIS CUTCHET.

Barcelona 11 Desembre 1874.

TRES CARTAS INÉDITAS
DEL REY ALFONS LO SABI

Las publico ab competent autorisació. Son auténticas; puig se trovan en lo Registre 2581 (*Commune sigilli secreti*, 22, *Alfonsi IV*) del barcelonés arxiu de la Corona. Crech que podrán servir, y per xó las dono á llum, als estudis, avuy mes valents que may, sobre la *llengua d' oc*, á la Numismática Rossellonesa, al preclaríssim editor de la crónica d' En Bernat Boades, y en una paraula als bons aymadors de nostra Historia y Literatura. En lo mateix Registre se contenen moltíssimas altrás noticias interessants, y en especial las relativas á las aljamas de *Sarràhins* en Belchit d' Aragó (fol. 28, 29) y de *Juheus* en Girona (fol. 132, 133). Lo Registre fou fet en l' any 1430 y en los dos següents; y mentres s' escribia, va seguir al Rey per Valencia, Lleyda, Barcelona, Siracusa y Messina.

I (fol. 8 a).

«Pro Curia (1).

Lo Rey.

Sapiats que nos havem arrendada la sequa dor de la vila de perpenya, per batre e fer batre florins dor darago a ley de XVIII quirats, e pes e talla de LXVIII florins dor lo march de perpenya als feels nostres, en ffrancesch andreu e bernat riambau e sos companyons de la viladamunt dita de perpenya, segons quen les cartes daquen fetes e pus largament contengut. E com nos haiam feta fer ara novellament *toca* (2) de XVIII quirats, segons la qual volem, axí com dit es, que ells baten los dits florins, eus trametam un troç de la dita *toca*, ab la qual se deuen regonexer los florins quis batran en la dita sequa, segons forma e tenor dels Capitols fets e concordats sobrel dit arrendament, lo qual troç de *toca* vos tremetem envolpat en paper segellat dessus en la cuberta ab nostre segell secret: per ço us dehim e manam

(1) A la marge: «*Non bene hic, sed in Curie III°.*»

(2) En francés «touchau.»

de certa sciencia e expressament que segons la dita toca, servant la forma e tenor dels dits Capitols, guardets quels dits florins se baten es facen, e no en altra guisa ni manera. Dada en Valencia sots nostre segell secret a XXX dies de Setembre del Any Mil CCCC XXX. Rex Alfonsus.

Als feels nostres, les guardes de la sequa del or, quis bat en la vila de perpenya.

Dominus Rex mandavit m(ich)i Johanni olzina.»

Colson (1), pág. 117—120, ha donat compte dels llarchs capítols pel arrendament fet per lo Rey á *Francesch Andreu y Bernat Riembau* (*Riambau* de nostre document) en 4 de Novembre de 1430. Desgraciadament no he pogut descobrir en l' arxiu de la Corona l' acta de dit arrendament, que s' trova encara inédit, en lo *Registre 9 de la Procure royale* fol. 198 y següents, á Perpinyá. D' est arrendament parla la carta que s' acaba de veure, demostrant que fou conclós molt ans que en 4 de Novembre, en qual diada seria rebut y enregistrat per la seca Perpinyanesa.

II (fol. 103 a).

«Lo Rey.

Mossen Nicholau: entes havem quen dies passats lo Reverent pare en christ lo Senyor Cardenal de fox, legat apostolical en los Regnes y terres nostres ladonchs destinat, havia atorgat una gracia al amat nostre *en bernard boades Rector de la esglesia de blanes de la diocesi de Gerona*; per virtut de la qual lo dit bernard hauria acceptat un benefici presbiteral en la dita diocesi. E de fet, volent a conseguir lo dit bernard pacifica possessio de aquell, alguns altres per virtut de certes altres gracies apostolicals se serien oposats en la dita possessio, adiu(va)nt o procurant esser adducta a aqueixa Cort (2) la causa o questio del dit benefici. E com per esguard de alguns nostres familiars e domestichs, qui daçons han humiliment supplicat, desijem la gracia del dit benefici sortir son effecte, vos pregam, quant pus affectuosament podem que per esguart nostre treballets en tal manera ab lo religios e amat Confessor nostre frare antoni de fano, al qual daço scrivim (3) que aconseguescam confirmatio o nova provisio del dit bene-

(1) *Recherches sur les monnaies qui ont eu cours en Roussillon, par M. Colson, capitaine au 67.e de ligne, ap. Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées—Orientales, neuvième volume, Perpignan 1854, pág. 29—260.*

(2) De Roma.

(3) La carta en llatí, dirigida á Fra Antoni de Fano en la mateixa diada del 13 Abril, comensa en lo fóleo precedent y no afegeix rés que de notar sia.

fici; o almenys laiats en tal manera per recomanat en aqueixa Cort sobre lo dit litigi que en son dret com que sia favorit no sia molestat o maltractat; certificantvos que daçons farets singular plaer e servey, lo qual molt vos agrahirem. Dada en Barchelona sots nostre segell secret a XIII dies d'abril del any Mil CCCG XXXI. Rex Alfonsus.

Al amat nostre mossen Nicholau conill Canonge de Valencia.

Dominus Rex mandavit m(ich)i Johanni olzina.»

III (f61 136 b).

«Lo Rey.

En bernat mercader: notificamvos com nos havem feta gracia al noble e amat Camarlench nostre don Johan de luna de un libre appellat *lo gran Jupiter*; lo qual es en la *libraria nostra* qui es en aqueixa ciutat (1) *dins un cofre*; la *clau del qual* vos trametem per lo feel del offici de scriva de racio de casa nostra en Bernat de riumaior. Perçous manam que vista la present donets e liurets lo dit llibre al dit Bernat en nom del dit don Johan. E en aço no metats dilacio o difficultat alguna, com vullam axí esser per vos executat. Dada en Barchelona, sots nostre segell secret á XV dies de Juny del any MCCCCXXXI. Rex Alfonsus.

Al feel nostre en Bernat mercader, guarda del reyal de Valencia.

Dominus Rex mandavit m(ich)i Johanni Olzina.»

Bernat Boades, terminà son *Llibre dels faeyts darmes e eclesiastichs de Catalunya* en 11 de Novembre de 1420. Llavors era rector de Blanes, y no va deixar de serho fins que morí en 9 de Mars de 1444. No té dubte que de éll prengué la defensa lo Rey, recomanantlo en Cort de Roma com s'acaba de veure. Gran Mecénas de nostre historiador fou lo célebre bisbe (2) y arquebisbe Dalmau de Mur, de qual generositat é il·lustració n' es bona mostra una Biblia preciosíssima que avuy se guarda en la Biblioteca provincial de Girona. De aquella Biblia, que habia sigut de Càrlos V rey de Fransa, feu gracia Don Dalmau á la Séu de Girona; no de altre manera que en senyal d'afecció distingida lo rey Alfons regalá l' llibre preuhadíssim, titulat *lo gran Jupiter* á Don Juan de Luna. Fets son aquestos característichs de aquella época *bibliófila* en que, alborejant lo classicisme de las Bellas Arts y la restauració de las Bonas Lletres, aportaban primerament la necessitat y luego l' invenció de la prempsa d' estampa.

(1) Valencia.

(2) Veji 5 Villanueva *Viaje liter.* xiv, 29-31.

FIDEL FITA.

DIVUYT ANYS

Ni 'ls he oblidat ni 'ls oblidaré may aquells dias.

Aquella barreja estranya de felicitat y de motal angunia sentida durant ells, ha deixat en mon cor y en mon esment una estela de llum que may s'apagarà del tot y que illumina ab sas resplandors màgicas aquell mon d'amor que creà ma fantasia.

A voltas acluco 'ls ulls y la imaginació corre per ell á la ventura com per florit verger en primavera, ara aspirant l'aroma celestial d'una hora de deliri, ara esgarrant lo ròs-sech de sa aèrea vesta en las punxants espinas d'un recort d'amargura.

Y 'm sembla al lluny sentir una música vaga que ara en melodia suau llisca cap á mi per l'ayre retorcentse y caragolantse com la serp de pintada escata que s'arrossega per l'herbey de la pradera, ara en sobtat creixent munta, s'enronqueix, se sadolla de sons estridents, de notes feréstegas y esclata en monstruosa y discordant sinfonia que 's va amansint á la hora com la mar esbalotada que aplanasas espumas despres de la tempesta.

Dos mesos!

Mon cor de divuyt anys, covat fins á las horas per l'amor d'una mare al sant escalf de la llar paterna, tragué fora del niu lo caparró mitj cubert tot just pel plomissol, girá sa mirada per l'ample horisont que á sos ulls s'obria encés ab la arrebolada resplandor d'un sol no vist encara, y s'hi tirá aletejant ab tot l'ardor novell que dintre duya.

Nova Beatris, una divinitat ¡divina era als meus ulls! m'agafá ab sa má que jo estrenyia instintivament y que 'm feya germinar en las entranyas un foch de naturalesa ignota, y 'm conduhí al traves d'aquellas esferas.

Ni jo era jo, ni ella era ella.

Ella 'm guiá ab sa mirada y, empés per aquesta, vaig recorre cels y terras é inferns. Vaig sentir dintre meu en dos

mesos la benaventuransa del just ab los torments mes horrosos dels condemnats.

Amor, passió, deliri, òdi, gelosía, fel, se succehian en l'imperi de mon ánima, déspotas tots semblants en lo rigor de la tiranía ab que sobre meu imperavan.

Y tot aixó no era ella qui m' ho feya sentir, era jo qui ho sentia. Una forsa resident en mi obrava tals efectes sense impulsió estranya.

Ella era bona; no m' havia dit que m' estimés y no obstant, jo veyia que hauria dat fins la vida pera que jo no sentís aquell torment. Pero jo 'l sentia.

Varen passar tres anys sense véurala.

Una ma ;no se si benehirla ó si execrarla! una ma arrencá la vena que 'm tapava 'ls ulls. Passats tres anys, la vaig tornar á veure. Ella 'm mirá ab ternura, m' estrenyé la ma... y jo... la vaig mirar, vaig respondre á sa estreta per galantería y no vaig sentir res.

S' havia desfet l' encís. Lo diamant era carbó.

Ella, essent ella, no era ella.

Jo hi havia vist ratllas y colors y formas y una vida que 'ls hi dava vida; lo que hi veyia, passats tres anys, no era lo que hi havia vist avans.

Aquellas ratllas, aquells colors, aquellas formas, aquella vida que 'ls hi dava vida no estaban en ella, no; residian en mí, eran creació de ma fantasía.

Deu, al reproduhirse en imatge en sas criaturas, las hi dona una espira d' aquell poder creador que Ell, junt ab lo llamp que destrueix, arreballa quan lo que es no era del fons del caos; y aquesta espira crea ab un *fiat* mons y mes mons y sols que 'ls illuminan y nits que 'ls embolcallan entre 'ls plechs de sa foscor, mons y sols y nits que son tant reals al ull del home com los mons y 'ls sols y las nits palpables als ulls del Deu que tot ho creá. ¿Qué es la fantasía en l' home, la fantasía que trova un caos y l' omple, sino aquell voler de Deu que maná y fou obehit?

Aquella que havia estat no era.

Mirava en sos ulls y no 'm cremava; estrenyía sa ma y sa ma estrenyía la meua; lo cor estava quiet. Recordava, al véurela, aquella altra; comparava unas faccions ab unas

altras faccions; hi trovava una semblansa, pero era molt remota: no 'm deya res.

Y no obstant, al fer memoria, sentia vibrant aquella música ara suau com l'oreig, ara bramulant com l'huracá, que sento al lluny avuy encara quan obro 'ls ulls cap á dintre meu.

La havia estimada y ja no la estimava. Jo estimava á una altra que no era ella y no obstant, ella era ella.

¡Lo que es lo cor del home!

Tres anys havian reduhit los dos mesos á la categoría de recorts.

Aquella promesa que clogué 'ls dos mesos eia violada sense jo dármen compte y fins, potser, fent esforços pera no violarla.

¡Lo recordo 'l dia de la promesa!

L' auba d' un dia de Novembre clarejava; sa claror era morta.

Los pares d' ella m' arrancavan del seu costat: ni *adeu* volian que li digués. Eram massa joves, deyan, y no volian tolerar mes uns amors que no podian consagrarse.

Massa joves! Divuyt y setze anys! Y á tal edat ser massa joves pera estimarse! Ells deurian creure natural que un vell decrepit saltés de en quatre en quatre 'ls grahons de la escala que duya al hort hont ella treballava molt sovint, y que jo, jove, 'ls baixés arrossegant los peus y fent caure del un replá al altre la brossa que en cada un hi havia!

Jo li havia dit á cau d' orella 'l vespre avans, un moment que poguí burlar la vigilancia rigorosa que sobre 'ls dos exercia son pare, que en l' hort y á punta de dia, li daria l' *adeu* derrer. Volia un cop tant sols ohir de sos llavis lo que no m' havian dit mes que 'ls ulls.

Ella no hi faltá; jo menos.

L' auba clarejava; la claror era morta.

¿M' estimas? ¿M' estimarás sempre? vaig dirli, estrenyent sa ma ab passió.—Teua ó... y no pogué completar la frase. Una ombra s' havia deslissat ocultament fins á nosaltres y á la clarorde la matinada aparegué devant nostre 'l seu pare.

Se 'l veyá tremolar mirantnos fit á fit. Crech que tremolava mes que de ira, de pena y de tristesa.

Com dos coloms que al sentir lo tret del cassador fugen

esparverats de la branqueta hont se contavan sos amors, aixís ella y jo fugirem. Teua ó... aquesta fou sa despedida.

Mes tardet del mateix dia, al moment de surtir de casa seua pera muntar á la diligencia que m' havia de dur á casa, la vaig tornar á veure. Tots los ulls estavan fixos sobre nosaltres. Son pare hi era. Una llágrima brollá dels ulls de ella. Jo estava com atontat. Vaig estrényeli la ma sense dir res y una altra ma m' agafá pel bras y se m' endugué mitj arrossegant. Era la meva mare: plorava.

Al ser al carrer, me vaig girar. En l' ampla finestra de casa seua se la veyá de cintura en amunt, saludantme y aixugantse 'ls ulls. A mí semblava que m' arranquessen las entranyas.

Interiorment vaig jurar estimarla sempre mes. Aquell teua ó... ressonava en mas orellas é hi ressona encara.

Al tornarla á veure hi ressonava encara; pero sa vista no avivava 'l recort.

¡Quín cor! debia pensar ella. ¡Quánta falsedat!

Y no obstant, jo pera trovar aquella d' altres temps que no era la que veyá, daria mitja vida, pera poder sacrificar-li la altra mitja.

Ella no era la ella que jo estimava.

J. SARDÁ.

BIBLIOGRAFÍAS

JOCHS FLORALS DE LA LLENGUA CATALANA. (Any 1874) (1).—Discurs de la Presidencia.—Memoria del Sr. Secretari.—Premi de la flor natural *Lo combat de Cadaqués*, de D. FRANCESCH UBACH Y VINYETA.—Segon premi: *A una morta* de D. FRANCESCH MATHEU Y FORNELLS.—Tercer premi: *La mala muller* de D. FELIPH PIROZZINI Y MARTÍ.—Menció honorífica: *Eu Sellé*, escrit en pollensí vulgar.

Enguany ab alguna major puntualitat de lo que ja havia passat á ser costum, ha eixit lo llibre que contè l' anyal cullita de la institució dels Jochs Florals.

Encarregats per la ilustrada direcció de la present Revista de ferne un lleuger estudi crítich, posám má á la ploma, y, deixant pera l' últim las reflexions que nostra tasca analítica nos inspire, anám á comensar per lo primer ó sia lo discurs de la Presidencia, ocupada per D. Albert de Quintana.

Dit senyor plé de voluntat envers la restauració literaria del nostre llenguatge, y pagant tribut á un esperit no sempre comprés pels mestres mes experts en la nostra renaixensa, oferí enguany una cigala d' or al qui millor cantás á «*la Pátria catalana*, considerada en «sa manera de ser moral y material dintre de l' unitat de la nació espanyola, ab la fesomia característica que li donan sos costums, la «organización de la familia, los hábitos de treball de sos habitants y «com á conseqüencia, ab l' esperit especial que la anima en totas las «manifestacions de sa vitalitat.»

Aixís parlava lo cartell, programa ó convocatoria: tant honrés premi no pogué adjudicarse «perque encare—parla 'l senyor Secretari «en sa memoria—que literariament consideradas n' hi havia de no «baixá altura entre las set que concorrian, no venian á respondre del «tot á la idea que 's proposá *la persona que l' oferí.*»

Avants de que 'l senyor President y donador al mateix temps del premi mencionat obrís los llabis, ja se sabia que en son discurs pensava desenrotllar lo tema, en lo qual estrellat s' hi havia la imaginació de set distints poetas.—¡Gran mal, deyan alguns! Lo tema proposat respon millor á una memoria en prosa que á una composició versificada!...

(1) Un volum en fóleo de 164 pág.—BARCELONA: ESTAMPA DE LA RENAXENSA.

¡Ah! ¡Qué aviat havia de venir la autorisada veu del Sr. Quintana á desvaneixre suposició tant infundada! Y dihém infundada, per quan després de son discurs, ab molt poch treball podria lo Sr. Quintana donar al públich lo que en lo cartell demanava que se li donés, y adjudicarse á sí mateix la cobejada *cigaleta d' or*. Son discurs es una oda en la forma, en lo fons y en lo desarrollo: presidents hi ha hagut fins are que han regalat á nostra literatura correctes trossos de bèn tallada prosa: mantenedors, com lo valenciá Sr. Querol, que 'ns han admirat, substituhint ab un magnífich saludo en vers, lo empalagós discurs de gracias de reglament; mes fins are ningú havia pensat en treballar una obra que al ensemps participès del vers y de la prosa, que fòs oda y discurs al mateix temps, que estès empedrada de endecassílabos encadenats destrament ab versos de set sílabas, plens d' accents perfectes y escampant á dojo la tonalitat característica de la forma clássica mes rellepada.

Aquest miracle literari l' ha obrat lo senyor Quintana. Comensa son parlament (?) describintnos una de nostras estimadas festas majors, y després de esmentar los campanars que tritllejan, y las vilas endiumenjadas, nos diu en una valenta estrofa que en tant senyalat dia estas se veuhen omplertas:

«de gom á gom de cares rialleres,
«de cors encesos y ánimes devotes,
«que aixís ballan sardanes
«alegrament, com cantan al ofici.»

Parla després de la animació que regna en aquellas delitosas festas, y diu:

«els hostes s' escometen
«y parlan de l' anyada,
«y surten els quefers esdevinents.»

Y comparant las festas majors de fora, ab los Jochs Florals, que son á son parer la *Festa major de la terra catalana*, esmenta que aném al saló de la Llotja

«ab cara riatllera
«y plena d' esperansa,
«mientras la tempestat retruny defora
«y 'l devassall s' acosta.»

Y després de recordarnos lo nostre passat y las esperansas de *gestes avinents de gloria enlluernadora*, ab una metrificació perfectament adecuada al objecte, comensa á parlarnos del encárrech que se li ha donat, y exclama:

«A mí pertoca avuy
«per manament dels altres,
«mes plens de valiment
«que jo que tant l' estimo
«obrir de bat á bat
«les portes de la llar
«y fer tot compliment
«á la gentil pubilla;
«á mí pertoca avuy,
etc., etc., etc.

Y entra de plé á plé en l' assumpto, y barrejat ab los recorts de la antiga Catalunya, tè 'l Sr. Quintana melodiosos rasgos de acentuat lirisme, quan nos parla dels

«brams de la tramontana
«que 'ns porta entre ses ratxes
«accents de germandó
«de una vehina terra.»

Mes pera descriure un dels períodos de l' historia de Catalunya mes grandiosos, y aixó es l' únich que no podém aprobar, te lo senyor Quintana la trista gracia de váldres de una seguidilla, encare que correcte, desentonadora en excés. Es la següent:

«Y la ilustraren comtes
«que l' engrandiren,
«y li feren lleys sábies
«qu' encare viuhén.»

No es certament com aixó aquella bella estrofa, que forma en lo discurs un apartat complert y que diu á la lletra:

«Si 'n tingué de grans reys y cavallers,
«de ciutadans honrats,
«de concellers y gremis
«de furs servats, de sants que 'ns amparassen,
«de trovadors aquesta noble terra!»

Ni 'u es tampoch aquella valenta estrofa, plena d' épica entonació que diu un poch mes enllá:

«les aligues traydores despertaren
«tota la furia de la rassa ibera
«barrejaren la sanch en les batalles
«lluytant ensemps per deslliurar la llar
«de la invasora petja.

«y 'ls noms sagrats del Bruch y Caragoça
«de la immortal Girona,
«escrits en la mateixa
«fulla del dos de Maig y de Bailen
«segellaren la pau...»

Ni ¿com comparar tompoch la importuna seguidilla ab los següents versos de una forsa de entonació admirable?

«L' estampa de la Verge
«es al capsal del llit de nostres mares:

.....
«la blanca caputxeta
«escau á la fadrina:

.....
«la llengua encare es viua
«mes polida que may y mes sencera:
«la terra es la mateixa,
«la mar es la canal que dú la nostra
«sava per tot arreu
«dels pobles de la terra.»

Aquests trossos impresos en forma de prosa, sens dupte per descuyt del caixista que compongué 'l volum, demostran lo infundat de la suposició de alguns que deyan que 'l premi proposat per lo Senyor Quintana era mes digne de la prosa que de la poesia. Podrá serho pera certs poetas que necessitan las llunyanas perspectives dels temps que foren pera inspirarse; mes per qui estime las innovacions, no sols en la escencia sino en la forma de las concepcions literarias, per qui fins al tractarne de parlar en prosa, parla en vers, cap tema deu pareixeli difícil de metrificar. Podrá succehir com en lo discurs del Sr. Quintana que la mateixa ufana de paraulas, la obligada regularitat del período, l'acompassada cadencia de la frase ofeguen los conceptes y enfosqueixen lo pensament general; empero al revés d' aquell célebre personatge de Molière que desde que nasqué parlava en prosa sens saberho, se parlará en vers malgrat de tot, parlantne en prosa.

* * *

No pertany certament al mateix género la memoria del Sr. Sardá, secretari del Consistori. En ella hi sobressurt una correcció notable: lo llenguatge es escullit, sens esser rebuscat: la dicció senzilla sens pecar de trivial: no te pretensions, y sens tenirlas ompla cabalment la seu objecte. Prescindim del judici que l' hi mereixen las composicions premiadas, fill de las decisions generals del consistori: la forma de la memoria del Sr. Sardá es l' únich que pot ocuparnos, y bè mereix en aquest concepte nostre elogi.

* * *

Los qui ab nosaltres recorren lo volum fulla per fulla, trobarán entre la memoria del Sr. Secretari y las composicions premiadas una portada ab lo lema «AMOR».

Tal volta esperansats de encontrarse, girant full, ab una composició eròtica s'apressuraran á ferho; mes quina no será llur sorpresa al llegir lo títol de la que apareix premiada ab la flor del amor? «*Lo combat de Cadaqués*» se titula, y es un romans históric que ha servit com á ters premi ordinari, pera distingir a son autor lo Sr. Ubach y Vinyeta, ab lo títol de mestre en gay saber.

Lo consistori tracta d'esplicarnos aquesta anomalia, de un modo que no 'ns satisfá del tot, puig ni la discordancia inmensa entre l'objecte del premi y 'l caràcter de la composició, ni lo que s'es fet en los quinz'anys que contan d'existencia 'ls Foch Florals, autorisan, á nostre entendre, la innovació establerta pèls mantenedors d'enguany.

Deixant á un costat aquestas consideracions, direm de la composició de nostre amich, que sens esser una obra que per la sua concepció y pureza de forma logre admirarnos, ni molt menys que arribe á la altura d'altras composicions brolladas de sa inspirada ploma, tè trossos escrits ab molta facilitat, y en especial las descripcions, plenas de moviment y de vivesa.

Sia mostra de lo que dihem lo segon romans, lo mes perfecte de l'obra: encertadament comensat, plé de detalls destrament repartits, y de un interés sempre creixent.

*
*
*

Guanyadors de segon premi apareixen vintidos poemets, escrits en diversa combinació métrica, inspirats tots en un sentiment delicat y pur: la mort de una donzella volguda per l'autor.

Se titulan «*A una morta*» y en ells lo Sr. Matheu vibra las cordas tristas de sa lira, de un modo tant espiritual, que no temem dir que farian armoniós acort ab las dolcíssimas «elegias» del pare desolat, simpátich poeta de Castella, Sr. Ruiz Aguilera.

Lo jove Matheu maneja la llengua ab una facilitat encisadora: sos versos son plens d'armonia: los conceptes qu'enclouhen expresius y justos: lo sentiment que respiran íntim y delicat.

Si haguessem de entretenirnos en sos vintidos poemets, no tindriam elogis pera tributarli: permétins lo jove poeta escullirne alguns al atzar, no los que mes s'ho valen, sino 'ls primers que apareixen á nostra vista:

IV.—«He dit á uns pobres:—Reséu—
tot fentlos la caritat.

—¿Pera qui?—m'han preguntat.

—Per un ángel qu'es ab Dèu.—

Mes jo no arribo á atinar

ab quin tó devia dirho,
que 'ls dos pobres al sentirho
se m' han posat á plorar.»

¿Pot donarse un quadro mes viu y al ensemps mes delicadament descrit? ¿Pot combinarse millor lo sentiment subjectiu ab la descripció de una escena, tant curta com esbategant y plena d'interés?

VIII.—«Al darrer batech del pit
en la boca 't vaig besar,
y al volar ton esperit
tal volta 'l vaig aspirar.
Y per forsa aixó ha de ser,
puig menys que avants me trob' lliure,
y sento un estrany poder
qu' en contra mèu me fá viure.»

Pensament inspiradíssim, en lo qual no sabém que aplaudir mes, si sa perillosa originalitat ó la destresa ab que l' autor sab ferla admirable, sens esforços, ab los accents tant sols del sentiment mes pur.

XIII.—«Quan l' hivern glasse la terra,
quan la néu blanqueje á munts,
quan, ja morta, de sa branca
tota fulla haja caygut,
una flor hi viurá encare
dins mon pit, y serás tú».

¡Quanta concisió y al ensemps quanta grandesa! No rebujarian aquesta joia los millors poetas alemanys, no la rebujaría l' autor del *Intermezzo*; ¡quina entonació la sèva! ¡quina simplicitat mes inspirada! Per si sols mereixen aquets sis versos, mes de lo que concedí lo consistori á tota la composició.

¿Per qué haventne tingut per «*lo Combat de Cadaqués*» una flor natural, no trobá per esta delicada corona de sospirs, de llágrimas y semprevivas, posada sobre la tomba de *una morta*, algun premi digne de tan preciosa joia?

*
* *

«*La mala muller*» se titula la poesía que apareix guanyadora del tercer premi, y encare que sense firma en lo volum, sabem per l' acta de la festa que pertany al jove poeta D. Feliph Pirozzini y Marti.

L' argument de la llegenda es lo millor de l' obra; empero per desgracia l' argument no es original: corra en nostra terra de boca en boca, y fins hem sentit nosaltres atribuhírseli 'l carácter de un fet real y positiu.

Per lo tant, sens judicarla baix aquest aspecte y concretantnos á

la forma de la composició, dirém que si 'l desarrollo es estudiat y bèn entés, lo llenguatge es artificiós, los diálechs sense naturalitat, contrastantne la vulgaritat necessaria de alguns incidents, ab lo tó general, mes propi de uns romans histórich ó de una balada caballeresca, que de la pintura *de un drama de familia*. Alguns tochs notables per lo incissius, no logran desvaneixe 'l mal efecte que en nosaltres produheix lo que acabám d' indicar: ¡malaguanyada idea, malaguanyada disposició del assumpto, per esser aquest pintat ab un color tan fals!

*
* *

Any de las innovacions podrém dirne del present, innovacions que 'l Consistori no 'ns esplica satisfactoriament, y que per lo mateix augmentan nostra sorpresa. Ja havém vist la flor natural donada á una llegenda histórica: hem vist los accésits substituïts per segons y tercers premis ó sian per *poncelles obertes y poncelles closes*: en la llista d' adjunts avans ne veyam de duas menas no mes: honoraris y numeraris; avuy á mes d' aquets, n' hi ha de protectors, supermuneraris y forans: total cinch especies: avants los Jochs Florals eran de Barcelona; ara son de la llengua catalana: algunas innovacions d' aquestas se dehuen, es veritat, á una reforma de reglament, que s' improvisá, y qu' encare no es coneguda pèl gran nombre d' adjunts, —duas ó tres voltas la majoría— que no assistí á la reunió en que aquella fou aprobada; pero no obsta aixó perque 'ls Jochs Florals se fassan en la forma y manera qu' estiman convenient algunas personas que tenen igual facilitat pera fer reglaments nous, sense cap mena de formalitat, com pera separarse d' ells al primer antúvi.

A pesar de que no sia impresa la darrera reforma, duptám que 'l Consistori d' enguany tingués atribucions pera publicar en lo volum las mencions honoríficas que bè l' hi aparesquessen; mes no basta que 'l reglament no 'n parle, ni que la costum no 'n autorise, perque alláhont tantas informalitats se cometen, se n' hi afegeixe una de nova.

Lo Consistori publica en lo volum, una composició que meresqué d' ell menciò honorífica, titolada «*Eu Sellè*», escrita en *pollensí vulgar*, contra 'l párrafo del cartell que diu que las poesías que obten á una distinció, deurán ser escritas en antich ó modern *catalá LITERARI d' est Principat ó Mallorca y Valencia*, y la publica «única y esclusivament—son sas paraulas—per estar escrita en un dels dialectes «característichs de la llengua catalana, al objecte aixís de que quede «com á document auténtich, qu' en son temps puga servir al estudi «filológich de la nostra llengua parlada.»

L' hagués distingida per l' expontánea frescura de sa execució, ja que no per la novetat del pensament, compendriam la menciò honorífica; empero may la sua publicació. Los motius que alega 'l Consistori farán que un dia pugan ser premiats, ab major profit encare baix lo punt de vista ab que s' ho mira, vocabularis mes ó menys

complets d' estranyesas y barbarismes dels mil y un dialectes locals de qu' está infestat nostre llenguatge.

Prou per avuy.

J. ROCA Y ROCA.

Cartas familiars sobre un assumpto trascendental. (Lleys de successió en Catalunya.)—Barcelona.—Estampa de la Renaxensa.—Montjuich del Bisbe, 3, baixos.—1874.

Conté aquest cuadernet la serie completa de cartas que ab idèntich títol s' havia comensat á publicar en dos dels darrers números de LA RENAXENSA (any IV) y que 's va interrompre á la meytat justa per haver opinat la Direcció que desdeya de la martxa general de la Revista 'l to francament polítich de que venian revestidas las duas no publicadas. Los suscriptors en lo dit any IV saben ja quin es lo punt que dilucidava en aquell treball lo distingit catedràtich de la Universitat de Barcelona, D. Gayetá Vidal y Valenciano; superioritat absoluta, y relativa al de las demás comarcas espanyolas, del sistema de successió, aixís legal com consuetudinari, seguit en Catalunya. La defensa del tema proposat ve feta ab notable vigor d' estil y al través de una série de consideracions especulativas y prácticas molt oportunas y vestidas ab una forma que las fa accessibles á tota mena d' intel·ligencias. D' aplaudir es que sobre qüestions de tanta trascendencia social com la que esplana 'l Sr. Vidal y Valenciano, diga tothom lo que hi sápigam en los períodos revolucionaris, y per tals entenem aquells, en que la febra reformadora invadeix y domina com á absolut senyor las venas del cos social—tals están avuy encara, qui per aquí qui per allá, las nacions del S. d' Európa y entre ellas Espanya—es precis que 'ls qui se sentin ab l' alé necessari, ilustren á la opinió sobre 'ls difícils problemas que 'ls qui 's diuhen advocats del porvenir plantejan en la pissarra del govern á fi de que no 's vaje á palpentas en la resolució. En aquest concepte, la obreta del Sr. Vidal, per lo mateix que fa referencia á un de tants problemas y á un que es d' interés vital per á Catalunya es altament útil, y digna aixís d' especial recomanació sa lectura.

SONET DE PETRARCA

Apuntes para formar una biblioteca hispano-americana del Sagrado Corazon de Jesus, por D. Fidel Fita y Colomé, de las Academias Española y de la Historia.—Segunda edicion.—Barcelona.—Librería católicocientífica de la Viuda é hijos de J. Subirana.—Calle de la Puertaferriosa, núm. 16.—1874.

Está dedicada al distingit Bibliotecari de la Academia española y Anticuari de la de la Historia, Ilm. Sr. D. Aureliano Fernandez-Guerra y Orbe y conté, com del títol se despren, una sucinta ressenya bibliográfica de las obras religiosas que sobre aquell tema especial s' han escrit á Espanya y á las Américas de desde 'l segle XV fins al present; noticia que 's proposa l' autor completar y ampliar en la futura *Biblioteca española del Sagrado Corazon de Jesus* que te en projecte y per á la cual, en la advertencia preliminar, demana datos á tothom qui puga facilitarn'hi. Se donan en esta obreta curiosas noticias d' un poeta valenciá del segle XV, Lluís García, y de las disputas que tingué ab Jordi Centellas, canonge de S. Pere en Valencia, per no haverlo premiat, ni tant sols fet menció de sas trobas, en un certámen poétich celebrat en 1456, en obsequi al *Cor de Deu*, del que era jutge dit Centellas. ¡*Nihil novum sub sole!*!

J. SARDÁ.

SONET DE PETRARCA

Tenim lo major gust en publicar la següent traducció al provensal del Sonet CXLII de Petrarca, de la llorejada poetisa Rosa-Anaïs Roumanille que guanyá la corona d'olivera oferta per la ciutat de Béziers en lo certámen últimament celebrat en Avinyó.

SONET.

(S'avesinant dòu país de Lauro, sènt la forço de soun amour pèr elo.)

L'aura gentil che rasserena i poggi
Destando i fior per questo ombroso bosco,
Al soave suo spirto riconosco,
Per cui conven che 'n pena e 'n fama poggi.

L' auro gènto que fai colo e vau tant courous
E reviéudo li flour en aquest bos ombrous,
Ah! coume à soun alen suau la recounèisse!
En peno em'en renom dève pèr elo crèisse.

Pèr èstre ounte, tant las, moun cor se pauso urous,
De moun país touscan fuge l'aire óudourous;
E pèr alumena ma niue fousco, me drèisse,
E cerque moun soulèu! l'espère: vai parèisse.

En éu esprove tant e de tàli douçour,
Que pèr forço vers éu me recoundus Amour;
Fugi, pièi, es trop tard, tant m'esbléujo e m'escraso!

D'alo me sauvarien; d'armo, noun.—Mai, lou Cèu
A peri me coundano i rai d'aquéu soulèu
Que de liuen m' estransino, e que de près m' embraso.

ROSO-ANAÏS ROUMANILLE.

Avignoun, Jun 1874.

A MA INSPIRADA AMIGA

Y LLOREJADA POETISA

NA VICTORIA PENYA DE AMER

Escolteume, bona amiga,
del meu cor ben estimada,
y Deu vulla no us enuje
la pobresa de ma parla.

¡Quant de temps fa que volia,
quant de temps que desitjava
endressarvos cants y versos
brollats del fons de mon ánima
que de l' afecte que us porto
fossen mirall sense taca!
Mes ay! que el meu cor glatia
y el desesper me matava!

¡Com voleu que jamay canti
la tortra de la montanya
al rossinyol que refila
cada jorn al trench de l' auba
y á la nit, al clar de lluna,
fent reviure la esperansa
com inspirant al artista
ab sa veu enamorada!

¡Com voleu que l' aucelleta
que té molt curtas las alas
puga enfilarse á n' els núvols
y volá al costat de l' áliga?

Massa se que no es possible,
massa ho se per ma desgracia,
y mes de un cop desfallida
vaig pensar fer trossos l' arpa
avans que 'ls vents escampessen
los cants inspirats en l' ánima.

Mes ¡ah! la pór que tenia
s' ha tornat are esperansa,
y tot d' un cop, bona amiga,
s' ha esbargit la nuvolada
ab un recort que vos porto
de vostre amistat germana.

M' he recordat alegroya
d' aquell jorn, ma ben aymada,

en que polsant vos la lira
jo us mirava encativada,
y vos lo meu cor veyentne
qu' ardent batia sas alas
donantme un pató vau dirme:

—Emilia, Emilia estimada,
tu que tens cor de poeta
perque com jo tu no cantas?
—¿Cantar! responguí depres sa;
cantar? vaig dir, admirada,
jo no tinch lira, Senyora,
y sense lira qui canta?—

De mos blaus ulls, vengonyosos,
varen relliscar las llágrimas.

Vos llavoras, dolsa amiga,
vostra ma en lo cor posantme
me vau dir:—Ab eixa lira
canta, Emilia, canta, canta,
canta á la Fé qu' es la vida,
y ab ta mareta abraçada,
volta 'ls jardins olorosos
de l' amor y la esperansa
y á las flors qu' ella te mostre
endressa, nina, cantadas.

Un sonrís deselogué 'l llabi,
y un sospir eixí de l' ánima,
germá bessó d' un glatit
que del meu cor va brollarne.

D' allavors sempre, Senyora,
fins que tomba la vesprada
canto á las flors enciseras
que 'm mostra ma bona mare;
mes si á vegadas brunseixen
del vent las furiosas alas
y veig las flors sense vida
en mitj la pols desfulladas,
lo meu cor, plé de tristesa,
tan sols plora que no canta.

La tristor me va coneixer
pe 'ls meus ulls la meva mare
y 'm va dir: Filleta meva,
en Deu posa fe y confiansa;
no t' espanti el vent que arrenca
del jardí las flors mes gayas,
del jardí del cor no poden
morirse las flors que hi badan;
menos, donchs, caurán aquellas
que hi han fet bona arrelada.

Mira 'n una qu' es hermosa
quins colors, que envellutada!

es una flor que consola
que dona *vida, esperansa...*
es la flor que may s' esfulla
amistat es nomenada.

Axó 'm va dir, jo la cullo...
¡Una rosa! pura y blanca
com la blancó y la puresa,
¡quins perfums, Reyna de 'ls àngels!
¡qu' enfrescosida, qu' hermosa
ab las gotas de rosada!

Ab dalit petons donantli
dessobre 'l cor vaig posarla
y tot d' un plegat las fullas
que puntejavan badantse
deixaren ohir la dolsa
tendre armonia d' un arpa.

Erau vos qu' entre sas fullas
cantavau mitj amagada,
era 'l rossinyol qu' inspira,
era l' amiga qu' aymava,
era la dolsa poetisa
tantas voltas llorejada
que 'm deya canta, y jo canto
per poder ser sa germana.

Perdoneu, ma bona amiga,
si al cant que us endressa l' arpa
li mancan suaus armonias,
li mancan colors y galas;
que no pot may l' aucelleta
que te tant curtas las alas
enfilarse fins als núvols
y volá al costat de l' àliga;
qu' al rossinyol que refla
y ab sa dolsa veu encanta
no pot cantal com mereix
la tortra de la montanya.

EMILIA PALAU Y G. DE QUIJANO.

Octubre 4 de 1874.

NOVAS

Havem rebut la *Agenda de bufete ó libro de memoria diario para 1875, con noticias y guia de Madrid* que ha publicat en la ex-cort d' Espanya la coneguda casa editorial Bailly-Baillièrè.

Tots los periòdichs nacionals y extrangers venen plens d' articles dedicats á recordar lo geni y 'ls treballs del malhaurat Fortuny. Entre ells s' han atret principalment l' atenció los publicats en *El Tiempo* per D. Pere de Madrazo, (qu' ha reproduhit en part lo Diari de Barcelona) lo del *Imparcial* del 30 de Novembre y 'l del *Journal des debats* (28 Novembre) firmat per Georges Berger. Al meteix temps la magnífica *Ilustracion Española y Americana* ha prestat també lo tribut de sa admiració al eminent artista.

L' enterro de Fortuny, que 's verificá á Roma lo 24 Novembre, fou, segons los diaris d' aquella capital, un espectacle altament commovedor. Mes de quatre cents artistas de todas las nacions, los diputats Odescalchi y Massari y altres personatjes oficials, entre 'ls quals s' hi veyan tots los de l' embaxada d' Espanya, amichs y admiradors del difunt acompanyaren al cadaver al cementeri del *Campo Varano*, portant l' ataut en brassos, y precedint l' acompanyament una especie de negre bandera en qual cim s' hi veyan una paleta y un pincell.

Al cementiri se pronunciaren peroracions: lo distingit paisatgista Vertunni, en nom dels artistas italians; y 'ls Srs. Casale, Vallés D' Espiney, Ramako y Venturi. Oberta la caxa qu' emplenaren de flors las damas romanas hi foren colocadas dintre las duas darreras obras fotas per Fortuny á Espanya y á Roma, *Un carrer de Granada* y la *máscara de Beethoven*, y á mes un pergami suscrit per 149 artistas y ad-

miradors de Fortuny, entre ells 121 espanyols, junt ab l'embaixador Sr. Rancés, en que 's llegia lo següent:

«En 24 de novembre de 1874 al entregar á la terra los restos de Fortuny sos amichs y admiradors rendeixen aquest darrer homenatge al geni de la pintura moderna.»

Terminá la cerimonia lo pintor espanyol Sr. Alvarez regraciant als presents y regalant al Circol artístich internacional la corona que ab llas dels colors espanyols hi havia sobre l'ataut. Fou baxat aquest á la fossa per los matexos que l'havian portat, y coberta aquella d'una pirámide de flors, mentre 'ls acompanyants s'arrancavan de las mans los bossins del cobertor que havia cobert lo cadaver, y que 's guardan com á sagrada reliquia.

A Roma s'ha obert ja una subscripció per axecar un monument al eminent catalá en lo indicat cementeri; l'Ajuntament de Reus, á mes de dar oficialment lo pésam á la jove viuda, ha acordat colocar una lápida en la casa ahont nasqué, y obrir també una subscripció per aixecarli un monument.

Per lo que respecta á Barcelona nostre Ajuntament ha acordat concedir una pensió de 3000 pesetas anuals, que 's donarán alternativament durant tres anys á un pintor y á un escultor pera que pugan completar á Roma llurs estudis, donant á est premi, que será adjudicat per medi de concurs, lo nom de pensió Fortuny.

La Junta Directiva de *La Jove Catalunya* pera l'any 1875 ha quedat elegida del modo següent: President, Francesch Ubach y Vinyeta, Vice-President 1.er Francesch Matheu y Fornells, Vice-President 2.ⁿ Francisco Pí y Pí, Secretari Ramon Puig y Durán y Tresorer Miquel Senties.

Los felibres están d'enhonorabona. Lo govern francés ha decidit establir á Montpellier una cátedra de llengua y literatura provensals, responent axís á la protecció á que per part de las Corporacions oficials son acreedors renaxements tant importants com lo d'aquellas.

Al extranger se va propagant també molt l'afició al estudi de las literaturas provincials, puig, segons la *Revue Britannique*, la Revista de Boston titolada *L'Atlantique* anuncia

pera 1875 una nova sèrie d' estudis sobre la poesia provençal moderna per Miss H. Preston que ha donat a conèixer ja a sos compatriotas las poesías de Mistral.

Molt digne fora que nostre Govern, ó las Corporacions provincials de Catalunya imitessen la conducta del de Fransa establint una cátedra de idioma y literatura catalana. La Diputació Provincial de esta Ciutat, que tant s' ha distingit sempre per la protecció qu' ha dispensat al modern renaxement, es al efecte la mes designada, y podria dotar a algú dels centres d' ensenyansa qu' están baix son cuydado, per exemple l' Institut, de la indicada cátedra que sens dupte fora molt concorreguda y donaria grans resultats.

Ha aparegut lo volum dels treballs premiats en lo certamen de l' Associació literaria de Gerona del passat any 1873.

S' ha estrenat al Olimpo una pessa titolada *Músichs y poetas*.

Ha sortit en casa Manyá (Euras, 8 y 10) *L' Indispensable d' escriptori, almanach del Principat de Catalunya pera 1875*. Est almanach, propi pera fixarse a la paret, es lo primer en sa classe que s' ha publicat en catalá. Conté adémés del calendari quatre breus noticias de las provincias catalanas, que contenen la descripció geográfica, la producció, las principales poblacions y 'ls monuments notables de cada una d' ellas.

Se ven a 2 rs. en la indicada casa y en las llibrerías de Verdaguer, Puig, Sierra, Ginesta y altres.

La *Revista Balear* (n.º 22-30 Novembre) dedica una gran part de la secció de novas a la aparició de la RENAXENSA, al comensar l' any quint de sa publicació. Agrahim molt aquesta distinció, y estimem en lo que valen las observacions ab que 'ns honra.

La Redacció de la RENAXENSA, com la de la *Revista*, creu, y ha cregut sempre, que la idea catalanista no ha de ser patrimoni exclusiu de Catalunya, sino que dehuen contribuir a que ella 's reveli en la literatura, en las arts y en

las altras manifestacions de l' inteligencia, las demes antigas provincias que formaren ab aquella la gloriosa nacionalitat catalana-aragonesa. A eix fi hem dedicat nostre periódich, en quals columnas hi han anat agermanats sempre tots los que estiman la patria catalana d' ahont se vulla que vinguessen. Al escriure, donchs, lo preámbul del primer número d' aquest any, no hem fet mes que ratificar publicament una altra volta la línea de conducta que hem seguit sempre y que seguirem en endevant, inspirantnos en la de publicacions tant acreditadas com la *Revista Balear*, quals esforços en pro de nostra causa tenim un especial plaher en regonexer.

Hem rebut algunas circulars impresas de la Comissió organisadora pera l' erecció d' un monument á la memoria de Fortuny, que s' ha constituit á Reus. En ella se fa una escitació á tots los amants de las glorias patrias pera que contribuescan á tant llohable empresa.

Unim nostra humil vèu á la d' aquella Comissió, esperant que tots nostres compatricis y en particular los catalanistas, se farán un deber en tributar d' aytal manera un públich testimoni de sa admiració envers 'l artista que tant alt ha posat lo nom de Catalunya.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

F. Maspons y Labrós.	La Espluga de Francolí.	157
Lluís Cutchet.	A D. Jaume I d' Aragó.. . . .	165
Fidel Fita..	Tres cartas inéditas del Rey Alfons lo Sabi.	173
Joan Sardá.	Divuyt anys..	176
J. Roca y Roca..	JOCHS FLORALS (Bibliografía.)	180
J. S.	Cartas familiars (Id.).	187
J. S.	Apuntes pera formar una biblioteca (Id.).	188
Rosa Anaïs Roumanille.	Sonet de Petrarca.	189
Emilia Palau y G. de Quijano.	A ma inspirada amiga y llorejada poetisa Victoria Penya de Amer..	190

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.